

УДК 372.8=161.2+378.147

Хома Тетяна Василівна,
кандидат педагогічних наук,

Мукачівський кооперативний економічно-торговельний коледж, м. Мукачеве

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ЇЇ СКЛАДОВІ

У статті розкрито поняття «комунікативна компетентність», охарактеризовано її складові. Автором наведено формулювання вченими цього поняття, і на їх основі виокремлено ті компоненти, що є важливими у формуванні комунікативної компетентності в умовах коледжу. Охарактеризовано окремі завдання з української мови, наведено приклади ситуативних та комунікативних завдань.

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність, складові компетентності, українська мова, ситуативні завдання.

Постановка проблеми. Освіта в Україні проходить процес реформування, що передбачає зміни не тільки в організації навчально-виховного процесу, а й у філософії змісту, методів і прийомів навчання. Закон України «Про освіту», Концепція Нової

української школи ставлять акценти на формуванні життєво важливих компетентностей, що дають людині можливість орієнтуватися та соціалізуватися в сучасному суспільстві. У Законі України «Про освіту» сформульовано поняття «компетентність». «Динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту, 2017, розділ 1, п.15) [2]. Йдеться про важливі складові: знання, уміння й навички, досвід, цінності, і, як результат, соціалізація.

Проблема компетентнісного підходу до навчання досліджується низкою науковців (Н. Бібік, Н. Голуб, О. Горошкіна, К. Пономарьова, О.Савченко, А. Хуторянський та інші). Ученими обґрунтовуються наукові засади компетентнісного підходу, шляхи його реалізації.

Ураховуючи дослідження науковців, аналізуючи законодавчу базу, ми схиляємося до думки, що поняття «компетентність» необхідно розглядати як нову одиницю виміру освіченості особистості, в якій увага акцентується не тільки на сумі набутих знань, а здатності діяти в різноманітних ситуаціях. У свою чергу, комунікативна компетентність – це не тільки сукупність мовних, мовленнєвих знань, а й професійних умінь і навичок, здатність комунікувати в соціумі. Це пояснюється тим, що нами досліджується проблема змісту і структури комунікативної компетентності в процесі навчання української мови в умовах коледжу економічного спрямування. Актуальність її пояснюється

багатьма чинниками, серед яких: забезпечення реалізації статті 7 Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи та підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності. Вважаємо, що комунікативна компетентність в багатомовному середовищі, яким є Закарпаття, є складовою міжкультурної компетентності та передбачає наявність комплексу знань, умінь, що дають можливість адекватно оцінювати комунікативну ситуацію і діяти в ній. За словами Л. Мамчур, комунікативна компетентність – найвищий щабель у досягненні культурної комунікабельності особистості, а знання мови і структури мовленнєвої комунікації обов'язкове в розвитку власної мовної інтелектуальності [3, с.14].

На сучасному етапі розбудови країни не виникає сумнівів щодо державотворчого статусу української мови, її ролі й місця в структурі мовної освіти й життєвої необхідності досконалого володіння нею всіма громадянами України незалежно від національності. У зв'язку з цим важливим є питання взаємозв'язку знань із мови й рівня мовленнєвої культури людини, що сприятиме формуванню комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури (Л. Мамчур, О. Павленко, В. Черевко, А. Хуторянський та інші) показав, що єдиний підхід до визначення структури комунікативної компетентності відсутній. Набір її компонентів не є вичерпним, і в кожному конкретному випадку структура має варіативний характер у залежності від мети і завдань формування комунікативної компетентності. Наведемо окремі визначення.

Таблиця 1.

Складові комунікативної компетентності

Структурні складники комунікативної компетентності	Автор
<p>Субкомпетентності:</p> <p>мовна (засвоєння базових мовних знань);</p> <p>мовленнєва (ознайомлення із функціонуванням мовних засобів, вивчення стилів, типів і жанрів);</p> <p>комунікативна (усвідомлення ролі комунікативного процесу, поетапності його підготовки і реалізації);</p> <p>соціокультурна (засвоєння особливостей національного спілкування, вивчення національної культури українського народу);</p> <p>діяльнісна (стратегічна) (опрацювання стратегічного планування комунікативної діяльності).</p>	<p>Мамчур Л.І. [3, с. 24]</p>
<p>когнітивний (знання, навички і здібності, які можуть використовуватися у будь-якій діяльності, у тому числі й специфічній);</p> <p>лінгвістичний (фонологічна, орфографічна, граматична, лексична, прагматична та соціолінгвістична компетенції);</p> <p>мовленнєвий (мовлення, аудіювання, читання, письмо);</p> <p>особистісний (поведінковий) (уміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації, володіння технікою спілкування)</p>	<p>Павленко О. О. [4, с.71-72]</p>
<p>когнітивний (теоретичні знання з психології спілкування; адекватна орієнтація в собі, у партнерові, у ситуації професійного спілкування);</p> <p>емоційно-оцінний (мотиви вибору та інтерес до обраної професії, прийняття себе та інших, настанова на роботу з комунікативного самовдосконалення);</p> <p>поведінковий (володіння технікою спілкування).</p>	<p>Черевко В.П. [6, с.11]</p>

А. Бойко [1], узагальнюючи думки вчених, пише про наявність трьохкомпонентної структури комунікативної компетентності: когнітивний, емоційний, поведінковий.

Мета статті: з'ясувати складові і зміст комунікативної компетентності. Методами наукового дослідження стали: спостереження, контекст-аналіз, узагальнення власного досвіду проблеми дослідження.

Результати дослідження. Наше дослідження зумовлене специфікою навчання в коледжі, в першу чергу, професійним спрямуванням занять з української мови. Вивчення проблеми щодо формування комунікативної компетентності та з'ясування її складових проводилося нами у процесі викладання дисципліни «Українська мова» в умовах коледжу економічного спрямування. Чинна програма передбачає вивчення курсу української мови у процесі здобуття студентами вузів І-ІІ рівнів акредитації повної загальної середньої освіти й спрямована на реалізацію мовленнєвої компетентності студентів.

Головними завданнями курсу української мови визначено

такі: виховання свідомого прагнення до вивчення української мови; вироблення у студентів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях; ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок – орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних; формування духовного світу студентів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства в цілому.

Ураховуючи зазначене, вважаємо, що структура комунікативної компетентності може охоплювати такі компоненти:

1) мотиваційний, що містить у собі мотивацію до оволодіння українською мовою, яка є державною; комунікаційні цінності, настанови, володіння культурою спілкування, комунікативне самовдосконалення для майбутньої професійної діяльності;

2) когнітивний, що передбачає усвідомлене оперування засобами мови, дотримання норм українського мовлення; навичок і

умінь швидкого, автоматичного, доречного вживання мовних засобів; здатність розуміти і висловлювати зміст (значення), породжувати нові мовні форми, вміння стилістично правильно користуватися всіма засобами мови; знаходження рішення завдань, що постають перед суб'єктом;

3) перцептивний, що полягає у сприйнятті й оцінці співрозмовниками один одного у конкретних ситуаціях спілкування;

4) прогностичний, що дозволяє здійснити критичний аналіз своїх та чужих висловлювань, спрогнозувати результат комунікації, сформулювати здатність до самоконтролю, здібність до вирішення конфліктних ситуацій; набути впевненості, рішучості; усвідомлювати і долати комунікативні бар'єри, що можуть відображати індивідуальні психологічні особливості співрозмовників, їх взаємовідношення;

5) професійно-діяльнісний, що відображає наявність інтересу до майбутньої професійної діяльності, усвідомлення значущості мовних компетенцій;

6) ціннісний, що спрямований на формування національно мовленнєвої особистості.

Основним критерієм успішного формування комунікативних умінь є здатність зрозуміти, ставити й розв'язувати різні за характером комунікативні завдання, тобто вміння правильно й оптимально використовувати мовленнєво-мисленнєву діяльність у процесі спілкування.

За словами К. Пономарьової, в умовах компетентісно орієнтованого навчання важлива не кількість засвоєних знань, а здатність учнів самостійно шукати потрібну інформацію, вибирати спосіб дії в певних умовах і, що найголовніше, застосовувати необхідні знання, вміння й навички для розв'язання поставлених навчальних завдань. У зв'язку з цим постає потреба у застосуванні в практичній діяльності компетентісно орієнтованих завдань, що сприяють залученню учнів, студентів коледжів до активних дій [5].

У процесі нашого дослідження, у поєднанні із традиційними методами, перевагу надавали інтерактивним, створенню мовленнєвих ситуацій, як-от:

Ситуативні завдання для студентів спец. Ресторанне обслуговування:

1. Клієнт замовив обід, однак страву вимагає часу на приготування, гість виявляє невдоволення затримкою обіду. Владнайте конфліктну ситуацію.

Студенти добирають варіанти розв'язання ситуації, як-от: «Ви обрали одну з найкращих страв нашого ресторану, однак на її приготування потрібно щонайменше 30 хвилин. У нас є декілька

цікавих салатів, чи не бажаєте скуштувати в очікуванні основної страви?»

2. Гість замовляє страву, якої нема, а в меню виправлення не внесені. Запропонуйте обрати іншу страву.

Ситуацію вибачення студенти моделюють такими формулами мовленнєвого етикету: «Перепрошую, на жаль, сьогодні ця страву не готується, але шеф-кухар пропонує Вам скуштувати не менше вишукану, якою пишається наш ресторан».

Сьогодні ефективним є, на нашу думку, текстоцентричний підхід до оволодіння рідною мовою за різними рівнями. «На текстовій основі формується комунікативна компетентність, у процесі якої мовленнєвознавча теорія засвоюється учнями не у вигляді окремих понять, правил, а цілісно в практично-діяльнісній формі, у вигляді вмінь, навчальних дій із цими поняттями і правилами, з можливістю створювати власне висловлювання. У процесі розвитку комунікативної компетентності учнів текстоцентричний підхід реалізується на основі дібраних навчальних текстів, що використовуються як дидактичний матеріал мовної і мовленнєвої змістових ліній, а також за допомогою системи спеціально орієнтованих завдань, що передбачають оцінювання текстів, побудову на їх основі власних висловлювань різних стилів і типів мовлення [3, с.19]». Це ефективна технологія навчання, так як текст подає інформацію, досвід суспільства історично закодовано і зафіксовано в мові, у її лексиці, граматиці. Семантика мовних одиниць у кожному авторському тексті реалізується індивідуально, неповторно.

Ураховуючи структуру комунікативної компетентності, на заняттях з української мови пропонуємо добирати лінгвістичні або мовні тексти, що дають повне уявлення про основні функціональні стилі сучасної української мови, кожен текст повинен характеризуватись основними стильовими ознаками наукового, художнього, публіцистичного стилів; тексти професійного спрямування, що поглиблюють знання фахової термінології; етнокультурознавчі тексти, які описують життя, побут, культуру, етикет українського народу; тексти-дискурси.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, провівши аналіз наукової літератури, на основі власних досліджень, нами визначено складові комунікативної компетентності: мотиваційний, когнітивний, перцептивний, прогностичний, професійно-діяльнісний, ціннісний. Наведено окремі компетентісні завдання. Безперечно, що означена проблема потребує подальшого дослідження, перспективу якого вбачаємо у розробці інноваційних методів навчання.

Список використаних джерел

1. Бойко А. Е. Сутність та структура комунікативної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів / А.Е.Бойко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип. 17(1). – С. 104-111.
2. Закон України «Про освіту». Прийнято Верховною Радою України 05.09.2017: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата опублікування: 28.09.2017)
3. Мамчур Л.І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: автореферат дисертації на здобуття наукового ступ. д. пед.н.: 13.00.02. теорія та методика навчання (українська мова) / Л. І. Мамчур, Херсон, 2012. – 44с.
4. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. О. Павленко. – К., 2005. – 560 с.
5. Пономарьова К. Компетентісно орієнтовані завдання з української мови: особливості конструювання та застосування. / К.Пономарьова // Учителі початкової школи. – 2016. – № 12. – С. 8-14.
6. Черевко В.П. Формування комунікативної компетентності менеджера у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. псих. наук: спец 10.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / В.П. Черевко. – К, 2001. – 20 с.

References

1. Boiko, A. E., (2013). Sutnist ta struktura komunikativnoi kompetentnosti vykhovantsiv pozashkilnykh navchalnykh zakladiv [The essence and structure of communicative competence of pupils of extracurricular educational institutions]. Theoretical and methodical problems of education of children and pupils., 17 (1), p. 104-111.
2. Zakon Ukrainy (2017), «Pro osvitu». [About education] Prince Verkhovnoi Radoiu Ukrainy 05.09.2017: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data opublikuvannia: 28.09.2017).
3. Mamchur, L.I., (2012). Perspektivnist i nastupnist u formuvanni komunikativnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly: [The outlook and succession in forming of communicative competence of basic school pupils], Kherson.

4. Pavlenko, O. O., (2005). Formuvannia komunikativnoi kompetentsii fakhivtsiv mytnoi sluzhby v systemi nepererвної profesiinnoi osvity [Forming Communicative Competency of Customs Officers under the System of Lifelong Professional Education], Kyiv.
5. Ponomareva, K., (2016). Kompetentnisno oriientovani zavdannia z ukrainskoi movy: osoblyvosti konstruiuvannia ta zastosuvannia. [Competently oriented tasks in the Ukrainian language: features of design and applicatio]. Primary school teacher, 12., p. 8-14.
6. Cherevko, V.P., (2001). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti menezhera u protsesi profesiinnoi pidhotovky: [Formation of communicative competence of future manager during thevocational training], Kyiv.

В статье раскрыто понятие «коммуникативная компетентность», охарактеризованы ее составляющие. Автором приведены формулирования ученых по этому вопросу, и на их основе выделены те составляющие, которые являются важными в формировании коммуникативной компетентности в условиях колледжа. Охарактеризованы отдельные задания по украинскому языку, приведены примеры ситуационных и коммуникативных заданий.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, составляющие компетентности, украинский язык, ситуационные задачи.

In the article is revealed the concept of «communicative competence», described its components. The purpose of this article is to find out the components and contents of communicative competence. Methods of scientific research are: observation, context-analysis, generalization of own experience of research problems. Scientific novelty is to study the components of communicative competence, the practical importance – the selection of competent tasks. The research urgency is caused by many factors. There is no doubt that today regarding the state status of the Ukrainian language, its role and place in the structure of language education and of the vital necessity of perfect possession by all citizens of Ukraine regardless of their nationality. In this regard, important is the relationship between knowledge of language and the level of speech culture of the person, that promotes the formation of communicative competence. Author shows scientists formulations on the concept of "communicative competence" and on that basis determined that it is not only a combination of language, speech knowledge, there are also professional skills, the ability to communicate in society. Due to the fact that the problem of the content and structure of communicative competence in the process of learning the Ukrainian language in the College environment economic trends. The current program provides studying of the Ukrainian language in the process of getting students of universities I-II levels of accreditation secondary education and seeks to implement the speech competence of students. The author identified the components of communicative competence. Motivational component, which includes motivation to learn the Ukrainian language, which is a state language; cognitive component, involving the conscious manipulation of language, observance of the Ukrainian broadcasting; perceptual component, which consists in the perception and evaluation of the interlocutors to each other in specific situations; predictive component, enabling critical analysis of their own and other people's statements, predict the result of communication; professional activity, reflecting the interest of the future professional activities, the perceived importance of linguistic competence; value, directed on formation of a national-linguistic identity. Characterized individual situational tasks of the Ukrainian language. They are aimed at the development of coherent speech of students and to prepare future specialists of the restaurant business. Given the structure of communicative competence in the lessons of the Ukrainian language were used linguistic or language texts, which focus on the main functional styles of the modern Ukrainian language.

Key words: competence, communicative competence, elements of competence, Ukrainian language, competent task.